

**Академич Ринчений "Миний монгол хэлээр
орчуулсан зүйлийн
нэр, оныг тодорхойлсон нь.
Гагцхүү нийтлүүлснийг
дурдвай; Чингэхдээн,
бас, хараахан бүрэн бус" хэмээх гарбичмэл**

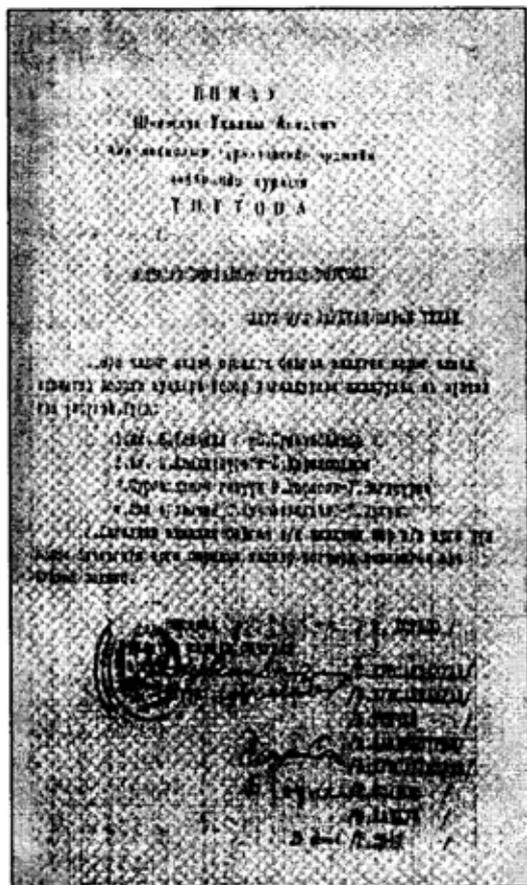
Б. Сумьяабаатар
(ШУА)

01. Академич Ринчен багштаны эл гарбичмэл нь цорын ганц хувь бөгөөд Багштан маань, эрдэм шинжилгээний туслах ажилтан байсан надад мутраараа хүртээж хэлэхдээ: "Та, номын хүн больёо гэж бодож байгаа бол, Худгийн мэлхийн үлгэрийг байнга санаж явагтун. Хаана юу гарсныг мэдэхгүй бол сохор номин адил. Ядаж Дурсгалт бичгийн Чуулган, хүрээлэнгийнхээ цувралаар гарсан зүйлийг нэг цэгцэлчихвэл сайнсан. Улсын номын санд гарбичмэл зүйл их байгаа. Төгсгөлийн үгий нь нягталж уншваас эзэн бие нь тодордгийм. Номын санд бөгсөө хавтайтал суувал насны хоолтой болно. Дагва, Молом гэж, нүдээ аньж байгаад ч хаа юу байгааг олдог, зэргэ цолтонгуудын багш нар байгаа. Тэдэн дээр очигтун. Миний нэрийг хэлээд очсон ч болно. Гандан хийд гэж нэг номын орон буй. Та, одоохондоо шонгүй биз (*төвөөд хэл үзвэл сайн гэсэн санаа цухалзаж байв*). Хүн ер нь наандаж дэлхийн гурван хэлнээ мордчихсон байхад учиртай..." гэх мэт зөндөө сургаал айлдсан. Шинжлэх ухаан гэдэг өргөн мөрний өндөр эрэг дээр оччихоод, юу хийхээ мэдэхгүй зогсож байсан надад Багшийн хэлсэн үг нүд оруулж өгсөн.

Тэгээд улсын номын санд өдөр шөнөгүй сууж, мэдэхгүй хэл, гаргахгүй үсгийн олон арван ном, гарбичмэл үзэж, гарчиг төгсгөлийн үгийг нь хуулж байгаад нэг өдөр багшид үзүүлэхэд "Өө харла. Та тань монгол бичигтээ маруухан юмаа даа. Монгол бичгээ мэдэхгүй бол монгол хүн биш!" гэж хэлэхэд нь толгой манас, бие навтас хийгээд явчихсан. Багш ажигласан бололтой "Бас, нэг зүйлийг дагнан хийвээс ядаргаанд орно. Хэд хэдэн зүйлийг зэрэг хийвэл амралт болно. Нэгий нь эхэлж байхад, нөгөө нь дундууртаа орж, нөгөө нь дуусч байх жишээтэй" гэж хэлсэн нь миний насан турш бодож мөрдөж явдаг зүйл ээ.

Шинэ үсэг гарчихаад, монгол үсэг сургуульд заадаггүй байсан сиймхий тааралдаад, арван жил төгсөнгүүтээ гадаадад явж, харь орны хэл халтичаад ирсэн надад монгол бичгээ бие дааж сурахаас өөр зам байгаагүй. Цөхөрч шантралгүй мөлх мөлхсөөр баахан номын нэр цуглуулаад, "Монгол хэлшинжлэлийн номзүй" гэдэг нэр өгчихөөд аваачиж үзүүлтэл "Таны энд зөвхөн хэлний биш, утга соёл, ардын билиг судлалын юм ч оржээ. Нэрий нь өргөтгөөд, ном бүрийнх нь агуулгыг товч бичээд явбал Танд ч, хойч үеийнхэнд ч хэрэгтэй юм болноо доо" гэж билээ. Зөвхөн номын гарчгийг хуулах биш, юу бичсэнийг нь уншуулах гэсэн санаа байлаа. Дэлхийн дэвжээнд дэлсэн, дэн холыг харсан Багштаны энэ сургаал наддаа ахадсан зүйл байсан боловч, хичээнгүйлэн сонсч, ёсчлон дагаж, хараагаа муудтал хацраа шуумайтал суусаар "Монгол хэлний ойролцоо үгийн товч толь"(УБ.1966.191 тал), "Буриадын угийн бичгээс"(УБ.1967.315 тал), товч тайлбар бүхүй "Монгол хэл, утгазохиол, аманзохиолын номзүй.1 Монгол хэл"(УБ.1972.364 тал), "Монгол солонгос туургатны угсаа гарал, хэлний холбооны асуудалд"(УБ.1974.228 тал) гэдэг бүтээлээ сэрүүн тунгалагт нь хэвлүүлж тус бүр нэжгээдийг өргөн барьсан билээ, тамгат шавь нь.

Тамгат шавь хэмээсэн нь,
Хэлзохиолын хүрээлэнгийн Эрдмийн Зөвлөлийн 1967 оны 3 сарын 17-ны өдрийн 26/3 тоот тогтоолоор намайг академич Ринчен багшанд албан ёсоор шавь оруулсны учир бэлгээ. Тогтоолын зураг хуулбар, сийрүүлгийг толилуулбал:

БНМАУ

Шинжлэх Ухааны Академи
Хэл зохиолын хүрээлэнгийн эрдмийн
зөвлөлийн хурлын
ТОГТООЛ

1967 он 3 сарын 17 өдөр NO. 26/3 Улаанбаатар хот

ЭРДМИЙН ЗӨВЛӨЛИЙН ХУРЛЫН ТОГТООЛ

ЗАЛУУ Э/Ш АЖИЛТАН НАРЫН ТУХАЙ

1. Э/ш ажлыг эхлэн оролдож байгаа ажилтан нарыг ахмад эрдэмтэд доорхи хуваарь ёсоор дагалдуулан ажилуулах нь зүйтэй гэж үзсүгэй. Үүнд:

1. Ак. Б.Ринченд - Б.Сумьяабаатар
2. Ак. Ц.Дамдинмүрэнд - Д.Цэрэнсодном
3. Сурвалжлагч гишүүн П.Хорлоод - У.Загдсүрэн
4. Дэд эрдэмтэн С.Лувсанванданд - Д.Цэдэв.

2. Дагалдан ажиллаж байгаа э/ш ажилтан нар арга зүй болон бичлэгийн арга барилын талаар тогтмол зөвлөлгөө авч байвал зохино.

Захирал
Эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга
гишүүд:

/ П. Хорлоо/
/ С. Лувсанвандан /
/ Ш. Лувсанвандан /
/ Б. Ринчен /
/ Ц. Дамдинсүрэн /
/ А. Лувсандэндэв /
/ Б. Содном /
/ Э. Вандуй /
/ Д. Цэнд /

Одоо, Багшийнхаа гарбичмэлийн тухай үргэлжлүүлэе.

- Дээрх гарбичмэлийг цагаан шаргалдуу хавтсанд хийжээ. Хавтасны нүүрэн талын баруун дээд талд

WORLD FEDERATION OF SCIENTIFIC WORKERS

Regional Centre

PRAHA 1, Pařížská 11.

telephone 663-43

гэсэн ногоон өнгийн дардас бичигтэй.

- Орчуулсан бүтээлийнхээ жагсаалтыг 11,5x13 см хэмжээтэй зузаан шошго цааснаа хөх ба ногоон бэхээр, монгол худам үсэг болон монгол кирилл үсгээр татлан бичжээ.
- Шошго цаасны зарим нь үдээстэй, нөгөө хэсэг нь сул байв. Гэхдээ бүгд үдээсний нүхтэй.
- Миний бие эл бүртгэлийг 1965 оны 11-р сарын 3-ны Мягмар гарагийн 13 цагт ром үсгээр дэвтэрт буулгаж эхлээд, мөн оны мөнхүү сарын 30-ны 22 цаг 33 минутанд нийт 73 зүйлийг монгол кирилл үсгээр буулгасан байна. Үүнээс хойш яг дөчин жил өнгөрч, Багштаны нас сүүдэр Зууд тэгширсний их ойд зориулан ганц хувь гарбичмэлийнх нь зураг, ром үсгийн галиг, монгол кирилл үсгийн буулгалыг нийтийн хүртээл болгож байна. Багшийн маань **зуурт** тэртээ тэнгэрээс халиаж байгаа буй заа. Ингэхэд, одоо манайхан нас барсан хүний "сүнс" гэж зөндөө ярьж бичих болж. Уг нь амьд хүнийхийг "сүнс", нас барсан хүнийхийг "зуурт" гэж ялгадаг. Монголоор "ᠵᠠᠭᠤᠷᠲᠤ" jaγuratu" гэж бичдэг. Жишээ болгож, Гучинзургаат тайлбар толиос эш татвал: "Үгүй болсон хүмүүний сүнсийг **Зуурт** хэмээмүй" (Г-10031) гэжээ.

02. Гарбичмэлийн эх

Тайлбар

*1 kelen-dü гэж байсныг сүүлд kelen-ber болгон засжээ. todurqayilaysan anu гэсэнгүй, todurqayilaysan inü гэжээ. Энэ хүртэл дөрвөн мөр, хөх бэхээр, тогтуун, шүдтэй бичсэн байна.

*2 Эндээс гурван мөр, ногоон бэхээр, татлан-гүй бичсэн. Хожим нэмсэн бололтой.

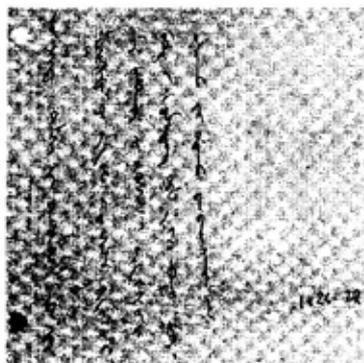
Галиг

- (1) Minu mongyol kelen-ber
- (2) орчиулуусан жүйл-үн
- (3) ner-e, on-i todurqayilaysan
- (4) inü
- (5) үгүца-кү neyitelegülügsen-i
- (6) duradbai; Činggikü-degen,
- (7) basa, qaraqan бүрин busu!

Кирилл үсгийн сийрүүлэг

- (1) Миний монгол хэлээр *1
- (2) орчуулсан зүйлийн
- (3) нэр, оныг тодорхойлсон
- (4) нь.
- (5) Гагцхүү нийтлүүлснийг
- (6) дурдвай; Чингэхдээн,
- (7) бас, хараахан бүрэн бус!

Багштаны орчуулсан зохиолын нэрс

*1 Зарим бүртгэлд "Ертөнцийг дэнсэлгэн хөдөлгөсөн араг хоног" гэжээ.

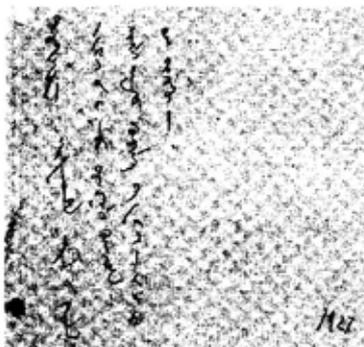
- (1) *Jon Rid. Delekei-yi dengselgegsen arban edür.*
- (2) *Leninrad-tur 1926 on-dur ekileged 1927 on-u*
- (3) *namur Ulayanbayatur-tu tegüsgegsen-i 1931 on-du*
- (4) *МОПОР-un Idamsürün keblen-e gejü abuyad, МОРОР-i*
- (5) *usadqaqu-du oldaqu-ban bayijuqui!*
- (6) *1926-27*

- (1) **Жон Рид. Дэлхийг дэнсэлгэсэн арван өдөр.*1**
- (2) *Ленинградд 1926 онд эхлээд 1927 оны*
- (3) *намар Улаанбаатарт төгсгөснийг 1931 онд*
- (4) *МОПР-ын Ядамсүрэн хэвлэнэ гэж аваад, МОПР-ыг*
- (5) *устгахад олдохоон байжухуй!*
- (6) *1926-27*

- (1) *Türgenev.*
- (2) *Ürgüljilegsen üge-yin silüglel buyu*
- (3) *ötegüs-ün üge Senilia. Sin-e*
- (4) *toli-du yanča nige jüyil-i yaryaju, busud-i*
- (5) *küriyeleng-dü nuylayan-u üyes, mön 1937-8*
- (6) *on-du ügei bolajuqui:*
- (7) *1927*

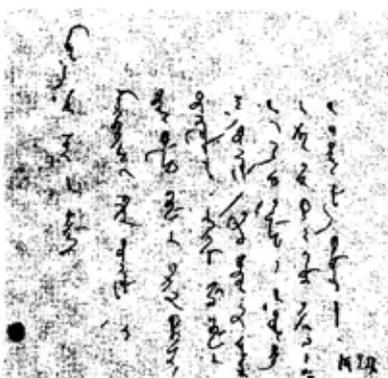
- (1) **Тургенев.**
- (2) **Үргэлжилсэн үгийн шүлэглэл буюу**
- (3) **өтгөсийн үг Senilia. Шинэ***
- (4) *тольд ганц нэг зүйлийг гаргаж, бусдыг*
- (5) *Хүрээлэнд нугалааны үес, мөн 1937-8*
- (6) *онд үгүй болгожухуй:*
- (7) *1927*

*1 Зарим бүртгэлд "Ялгуусан амрагийн дуу", "Ялгуусан амрагийн дуун" гэжээ.

- (1) *Türgenev. Ilayuγsan amaray-un dayulal.*
- (2) *1927 on-u namur orčiγulju gүйцэгсэн-i*
- (3) *Sinjilekü uqayan-u küriyeleng 1937-8 on-du*
- (4) *ügei kijüküi!*
- (5) 1927

- (1) **Тургенев. Ялгуусан амрагийн дуулал.*1**
- (2) 1927 оны намар орчуулж гүйцээнийг
- (3) Шинжлэх ухааны хүрээлэн 1937-8 онд
- (4) үгүй хийжүхүй!
- (5) 1927

*1 Зарим бүртгэлд "Мянга бөгөөд нэгэн шөнө" гэсэн буй.

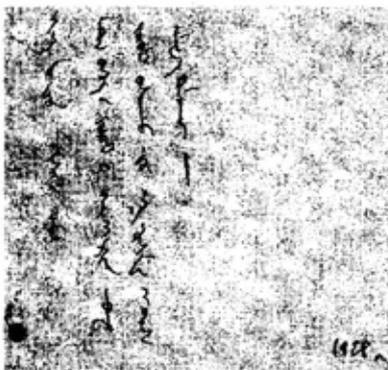
- (1) *Mingγ-a nigen söni-yin üliгер.*
- (2) *Mardrias-un franča orčiγuly-a-yi*
- (3) *oros bolγayсан keblel-eče terigün debter-i*
- (4) *orčiγuluγад, Ақадemi kemekü keblel-eče*
- (5) *sin-e orčiγuly-a γarγaqu suruy-iyar jоγsuju,*
- (6) *nom-un sang-du qadaγalaysan-i uy oros eke*
- (7) *-yin arban kedün boti-yin qamtu 1937-8*
- (8) *on-u üyes aγ-a bolγajuqui!*
- (9) 1927

- (1) **Мянга нэгэн шөнийн үлгэр.*1**
- (2) Мардриасын франц орчуулгыг
- (3) орос болгосон хэвлэлээс тэргүүн дэвтрийг
- (4) орчуулаад, Академи хэмээх хэвлэлээс
- (5) шинэ орчуулга гаргах сургаар зогсож,
- (6) номын санд хадгалуулсныг уг орос эх
- (7) ийн арван хэдэн ботийн хамт 1937-8
- (8) оны үес алга болгожүхүй!
- (9) 1927

- (1) *A. Neverov. Talq-a-bar bayan*
- (2) *Taškenta qota.*
- (3) *1931 on-u nuγulayan-u jil, latin*
- (4) *üsüg-ün jöblel-ün Lubsang abuyad ügei*
- (5) *kijüküi!*
- (6) *1928 on-du orčiγulju bile.*
- (7) 1928

- (1) **А. Неверов. Талхаар баян**
- (2) Ташкент хот.
- (3) 1931оны нугалааны жил, латин
- (4) үсгийн зөвлөлийн Лувсан аваад үгүй
- (5) хийжүхүй!
- (6) 1928 онд орчуулж билээ.
- (7) 1928.

- (1) *Jek London. Kis-iin domuy.*
- (2) *Latin üsüg-ün jöblel-ün Qayangqirva abuyad.*
- (3) *jöblel usadqu-du sin-e ergilte-yin üyes*
- (4) *aγ-a boljuqui!*
- (5) 1928 on

- (1) **Жек Лондон. Кишийн домог.**
- (2) Латин үсгийн зөвлөлийн Хаянхярваа аваад.
- (3) зөөлөл устахад шинэ эргэлтийн үес
- (4) алга болжүхүй!
- (5) 1928 он

- (1) **A. Pūshkin.**
 (2) Absačin. 1928 on-du orčiylууlsan.
 (3) *Ulus-un keblel-i 36 on-du bayiyулууad,*
 (4) *37 on-du keblekū-iyer beledjū bayital-a,*
 (5) *tere üy-e-yin qauli jabqarayуly-a-yin bujiginayan*
 (6) *-iyar alγ-a boljuqui!*
 (7) 1929 on

- (1) **А. Пушкин.**
 (2) **Авсчин.** 1928 онд орчуулсан.
 (3) Улсын хэвлэлийг 36 онд байгуулаад,
 (4) 37 онд хэвлэхээр бэлдэж байтал,
 (5) тэр үеийн хууль зөвхруулгын буужигнаан
 (6) -аар алга болжухуй.
 (7) 1929 он

- (1) **Sekspir. Maqbed**
 (2) 1929 on-du orčiylууlsan. Nuуulayan-u üyes
 (3) *Töb qoriyan-u dörbed Badaraq, körünggeten-ü*
 (4) *joqiyal-i keblekū ügei kemejüki. Dayun uqayan-u*
 (5) *tasу-tu bayıysan inü, üregdejü, Peringlei,*
 (6) 1948 on-du ekin-u kedün tasurqai qayudasu
 (7) *qоγ dumda-ača olju öggügsen:*
 (8) 1929.

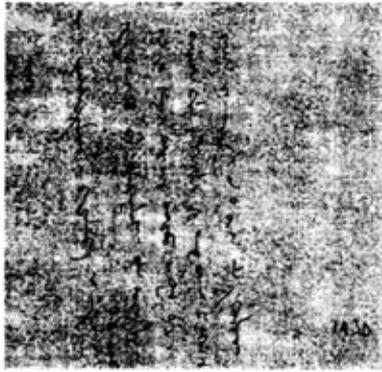
- (1) **Шекспир. Макбет.**
 (2) 1929 онд орчуулсан. Нугалааны үес
 (3) Төв хорооны дөрвөд Бадрах, хөрөнгөтний
 (4) зохиолыг хэвлэхгүй хэмээжхүй. Дуун ухааны
 (5) тасагт байсан нь, үрэгдэж, Пэринлэй,
 (6) 1948 онд эхний хэдэн тасархай хуудас
 (7) хог дундаас олж өгсөн:
 (8) 1929.

- (1) **Mingy-a nigen söni-yin üliger.**
 (2) *Aqademi-yin sin-e orčiylуly-a-bar*
 (3) *terigün debter-i orčiylуly güyičeged*
 (4) *nuуulayan-u üy-e-dü dörbed Badaraq-du*
 (5) *üjegüljü, keblekū jöbsiyerel yuyubasu,*
 (6) *fiodal-un üliger, Allah tngri-tei yaγum-a*
 (7) *keblejü bolqu ügei kemegsen-dür urmas tasurcu*
 (8) *orčiylуly-a-ban nom-un sang-du qadayalaysan bile.*
 (9) 1959 on-du üjeküle, 1945 on-du
 (10) *bayıysan orčiylуly-a mini ügei boljuqui:*
 (11) 1929

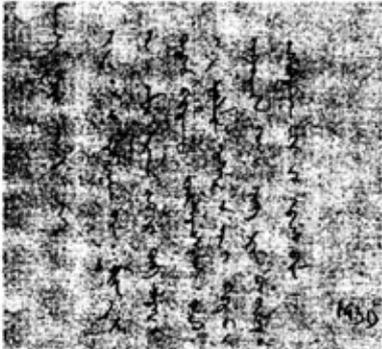
- (1) **Мянга нэгэн шөнийн үлгэр.*1**
 (2) Академийн шинэ орчуулгаар
 (3) тэргүүн дэвтрийг орчуулж гүйцээд
 (4) нугалааны үед дөрвөд Бадархад
 (5) үзүүлж, хэвлэх зөвшөөрөл гуйваас,
 (6) феодалын үлгэр, Аллах тэнгэртэй юм
 (7) хэвлэж болохгүй хэмээсэнд урмас тасарч
 (8) орчуулгаа номын санд хадгалсан билээ.
 (9) 1959 онд үзхүл, 1945 онд
 (10) байсан орчуулга минь үгүй болжухуй:
 (11) 1929

*1 Зарим бүртгэлд "Мянга бөгөөд нэгэн шөнө" гэсэн бий.

- (1) *Ya. Wasserman. Qahomalqa-yin alta.*
(2) 1930 он-у ебүл орčiюлуулан. Олон сөни ла-йин
(3) гeрeл-дү саюуу бир-йер муутуу цагасун-дур
(4) бицгeсeн билe: Күниелeнг-дү дауун угауан-у тасуу-ту
(5) байулан инү 1937 он-у үеес алу-а болжууи.
(6) 1930

- (1) *Я. Вассерман. Кахомалкийн алт.*
(2) 1930 оны өвөл орчуулсан. Олон шөнө лааны
(3) гэрэлд сууж бийрээр муутуу цаасанд
(4) бичсэн билээ: Хүрээлэнд дуун ухааны тасагт
(5) байсан нь 1937 оны үес алга болжухуй.
(6) 1930

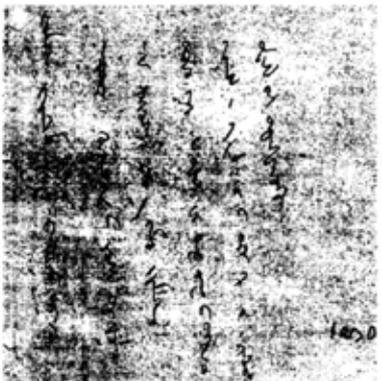
- (1) *Maqsim Gorki. Üliger-ün uçar.*
(2) 1930 он-ду орчиюлуулан биле: Mingγ-a nigen
(3) söni-yin qamtu γarγaqu gekü-dür Töb qoriyan-u
(4) dörbed Badaraq, jöbsiyeregsen ügei. Gayçakü
(5) sin-e ergilte-eçe qoyisi, Badaraq-yi
(6) qobquraysan qoyin-a Arab Armin-u üliger-ün
(7) tegübüri-yin ekin-dü keblegsen биле.
(8) 1930

- (1) *Максим Горький. Үлгэрийн учир.*
(2) 1930 онд орчуулсан билээ: Мянга нэгэн
(3) шөнийн хамт гаргах гэхэд Төв хорооны
(4) дөрвөд Бадрах, зөвшөөрсөнгүй. Гагцхүү
(5) шинэ эргэлтээс хойш, Бадрахыг
(6) ховхорсон хойно Арае Армян үлгэрийн
(7) түүврийн эхэнд хэвлэсэн билээ.
(8) 1930

- (1) *Jek London. Niγuça-yin ejen.*
(2) 1930 он-ду орчиюлууад, dörbed Badaraq
(3) keblekü-yi jöbsiyeregsen ügei uçar-aça Yangjim-a
(4) daruy-a-tai ulus-un keblel-eçe egegülün abçu
(5) küriyeleng-dü qadaγalaysan-i 1946 он-ду олбасу,
(6) böгсe-yi aldaжууи: dutay-yi nöкүjü
(7) орчиюлуу урмас тасурууи:
(8) 1930

- (1) *Жек Лондон. Нууцын эзэн.*
(2) 1930 онд орчуулаад, дөрвөд Бадрах
(3) хэвлэхийг зөвшөөрсөнгүй учраас Янжмаа
(4) даргатай улсын хэвлэлээс эгүүлэн авч
(5) хүрээлэнд хадгалсныг 1946 онд олвоос,
(6) бөгсийг алджухуй: дутууг нөхөж
(7) орчуулах урмас тасаржухуй:
(8) 1930

- (1) *Volt Vitmen. Ebesün-ü nabči.*
(2) Nacov, körünggeten-ü joqiyal орчиюлуу,
(3) ажил сүүидгeжү байн-а кемежү jimeleged,
(4) keblekü γajar ese oldaysan-ду дауун угауан-у тасуу-ту
(5) qadaγalaysan-i 1942 он-у табун сар-а-ду erigülübesü
(6) oldaysan ügei üregdejüküi:
(7) 1930

- (1) *Уолт Уитмен. Өвсний навч.*
(2) Нацов, хөрөнгөтний зохиол орчуулж,

- (3) ажил сүйтгэж байна хэмээж зэмлээд,
- (4) хэвлэх газар эс олдсонд дуун ухааны тасагт
- (5) хадгалсныг 1942 оны таван сард эрүүлвээс
- (6) олдсонгүй үрэгджүхүй:
- (7) 1930

*1 дээд талд оросоор ийн бичжээ.

*Заримдаа „Без заглавия“ гэсэн буй.

*2 М. Баянзулын бүртгэлд „Улсын номын санд хадгалагдаж буй“ гэжээ.

(1) **Čečov. Ner-e ügei jüül.**

- (2) 1930 on-du orčiγulju, masin-a-bar
- (3) seyiregülijü čoqiγsan-u nige qubi-yi
- (4) Helsingki-dü Ramstedt-tur yabuγulju,
- (5) nöğüge qubi-yi küniyeleng-eče keblekü ügei kemegsen
- (6) tula daγun uqayan-u tasuγ-tu qadaγalayad,
- (7) 1942 on-u tabun sar-a-du (kilis kereg-iyer
- (8) 1937 on-du šorong-du oruγsan-u qoyin-a,
- (9) ami бүтүн γarču) erigülbesu ese oldajuqi:
- (10) 1930

Чехов. Без названия.*1

(1) **Чехов. Нэргүй зүйл.**

- (2) 1930 онд орчуулж, машинаар
- (3) сийрүүлж цохисны нэг хувийг
- (4) Хелсинькид Рамстедтэд явуулж,
- (5) нөгөө хувийг хүрээлэнгээс хэвлэхгүй хэмээсэн
- (6) тул дуун ухааны тасагт хадгалаад,
- (7) 1942 оны таван сард (хилс хэргээр
- (8) 1937 онд шоронд орсны хойно,
- (9) амь бүтэн гарч) эрүүлвээс эс олджүхүй.*2
- (10) 1930

*1 "хамт" гэдэг үгийн дараа "тэр хайрцагас" гэдгийг оруулсан байна.

*2 "Хэл бичиг сайжруулах бодолгын бичиг гэдэгт шинэ эргэлтээс хойш хэвлүүлсэн" гэдгийг цаасны дээд талд 9 мөр болгон жижгээр бичсэн байна.

Нидерландийн уран зохиолч Мультатулийн "Сайз" гэдэг зохиолоос. Монгол хэл бичгийг сайжруулах бодолгын өгүүлэл. 8-р дэвтэр. УБ. МХХ. 1935. 55 тал

(1) **Mültatuli. Sayija.**

- (2) 1931 on-du orčiγuluγsan: ulus-un keblel-dü
- (3) bayiγsan ? (Bajarjab)-tu keblegülijür-e
- (4) öggübesü, dörbed Badaraq-u üjegülüged, eyimü
- (5) "šal demei γayum-a" keblejü bolqu ügei kemegsen:
- (6) 1932 on-du tere ulus-un keblel-i usudqaqu-dur
- (7) qoγ-un qayirčaγ dotur nilbuqu ged Sayija-yi
- (8) minu öggügsen Dekmeron-u nooraγ eke-yin
- (9) qamtu tere qayirčaγ-ača olju abuγsan bile.
- (10) Kele bičig
- (11) sayijiraγulqu
- (12) bodulγ-a-yin
- (13) bičig
- (14) gedeg
- (15) -tur sin-e
- (16) ergilte-eče
- (17) qoyisi
- (18) keblegülügen.
- (19) 1931

(1) **Мультатули. Сайз.**

- (2) 1931 онд орчуулсан: улсын хэвлэлд
- (3) байсан ? (Базарзав)-т хэвлүүлэхээр
- (4) өгвөөс дөрвөд Бадархад үзүүлээд, ийм
- (5) "шал дэмий юм" хэвлэж болохгүй хэмээсэн:
- (6) 1932 онд тэр улсын хэвлэлийг устгахад
- (7) хогийн хайрцаг дотор нулмих гээд Сайзаг
- (8) миний өгсөн Декмероны ноорог эхийн
- (9) хамт тэр хайрцагас*1 олж авсан билээ.
- (10) Хэл бичиг
- (11) сайжруулах

- (12) бодолгын
- (13) бичиг
- (14) гэдэг
- (15) ~т шинэ
- (16) эргэлтээс
- (17) хойш
- (18) хэвлүүлсэн.*2
- (19) 1931

- (1) **Natiman Narimanov. Pir.**
- (2) 1931 он-ду орчиулжу, jalayučud-un
- (3) sedkul-dü öggügsen-i 1936 он-аца kebleju
- (4) ekiltel-e, segül-i aldajuqui. Nadur daqin
- (5) nökün орчиулqu jorig oldaysan ügei!
- (6) 1931

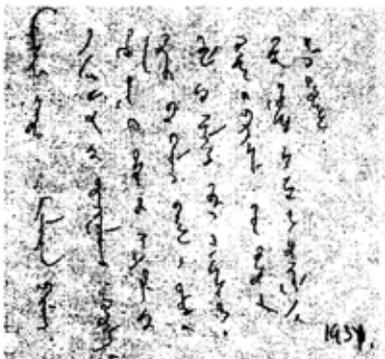
- (1) **Нариман Нариманов. Пир.**
- (2) 1931 онд орчуулж, залуучуудын
- (3) сэтгүүлд өгснийг 1936 оноос хэвлэж
- (4) эхлэтэл, сүүлийг алджухуй. Надад дахин
- (5) нөхөн орчуулах зориг олдсонгүй!
- (6) 1931

- (1) **Longfello. Hayawada. 1931 он-ду**
- (2) anggил-аца орчиу(л)уулан.
- (3) Ulus-un keblel-dür 1937 он-у bujiginayan
- (4) -iyar minu sügüi-eče aly-a boluysan: Lodoi,
- (5) 1940 он күртел-е sügüi-dü bayıysan. qojim
- (6) yamun-u tölügelegči abuysan gedeg.
- (7) 1931

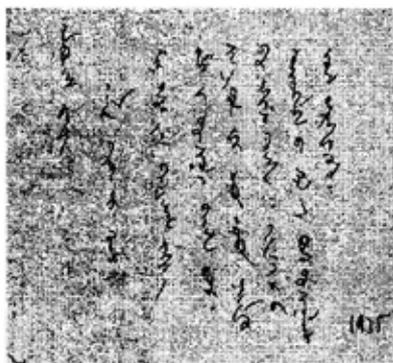
- (1) **Лонфелло. Хайавада. 1931 онд**
- (2) англиас орчуу(л)сан.*1
- (3) Улсын хэвлэлд 1937 оны бужигнаан
- (4) -аар миний шүүгээнээс алга болсон: Лодой
- (5) 1940 он хүртэл шүүгээнд байсан, хожим
- (6) яамны төлөөлөгч авсан гэдэг
- (7) 1931

*1 „орчиулуулан, орчуулсан” гэдэг үгийн „л”-ийн цацлагыг тавиагүй байна.

- (1) **Maqsim Gorki. Emeliyan Pilai**
- (2) 1934 он-ду орчиулугад, küriyeleng-ün
- (3) dayun uqayan-u tasuy-tu sin-e toli-dur
- (4) yaryaqu-bar beledjü bayıysan-i ulus-un
- (5) keblel-dü siljiged keblejü čidayсан ügei.
- (6) Ködegen-ü Peringlei, qoy dotur-ača
- (7) kedün qayudasu eki segül ügei орчиулуга-уи
- (8) олжу öggügsen:
- (9) 1934

- (1) **Максим Горький. Емельян Пилай.**
- (2) 1934 онд орчуулаад, хүрээлэнгийн
- (3) дуун ухааны тасагт шинэ тольд
- (4) гаргахаар бэлдэж байсныг улсын
- (5) хэвлэлд шилжээд хэвлэж чадсангүй.
- (6) Хөдөөний Пэринлэй хог дотроос
- (7) хэдэн хуудас эх сүүлгүй орчуулгыг
- (8) олж өгсөн:
- (9) 1934

*1 "Зарим зүйлд Алтан тархитай хүний домог" гэсэн буй.

- (1) *Alfongs Dode.*
- (2) *Altan tarqi-tu kümün.*
- (3) есe биçигсeн жагйя-а
- (4) *кетекү-йи орçийулжу байгйсан бөгөд,*
- (5) *sin-e toli-du ubun çubun neyitelekü*
- (6) *-ber ekilejü байгйсан: 1937 он-у*
- (7) *süyidkelgen-ü köl-iyer бүкү орçийулуysан*
- (8) *jüuil üregdejüküi:*
- (9) 1935

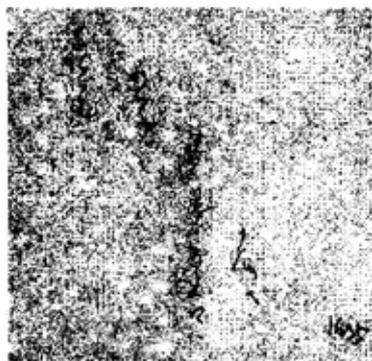
- (1) **Альфонс Додэ.**
- (2) **Алтан тархит хүн.*1**
- (3) ээс бичсэн захиа
- (4) хэмээхийг орчуулж байсан бөгөөд,
- (5) шинэ тольд уваң цуван нийтлэх
- (6) -ээр эхлэж байсан: 1937 оны
- (7) сүйтгэлгээний хөлөөр бүх орчуулсан
- (8) зүйл үрэгджүхүй.*1
- (9) 1935

*1 "Үндэсний соёлын зам, дугаар 4, 1936 он"-ыг ногоон бэхээр, сүүлд нөхөж бичсэн бололтой. Мөхөс хүн, 1965 оны 11-р сарын 14-ний даваа гарагийн 10 цаг 33 минутанд энэ хүртэл хуулан бичжээ.

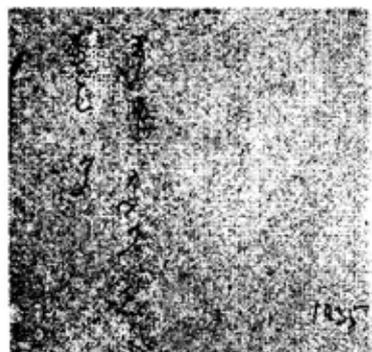
- (1) *Irland-un domuy. Köhülin-ü domuy.*
- (2) *Isidorji-du ögçü Gegeregülkü yamun-u*
- (3) *sedkül-dü 1935 он-du орçийулуysан-u*
- (4) *дарая-а ögçü keblegüülügsen:*
- (5) *Aqademi gedeg jöbleltü-yin sayiqan keblel-ün*
- (6) *neyitelegsen biçig-eçe mongyolçilaysан.*
- (7) *Ündüsün-ü soyul-un jam, дууар 4,*
- (8) 1936 он.
- (9) 1935

- (1) **Ирландийн домог. Көхөлийн домог.**
- (2) Ишдоржид өгч Гэгээрлийн яамны
- (3) сэтгүүлд 1935 онд орчуулсны
- (4) дараа өгч хэвлүүлсэн:
- (5) Академи гэдэг зөвлөлтийн сайхан хэвлэлийн
- (6) нийтэлсэн бичгээс монголчилсон.
- (7) Үндэсний соёлын зам, дугаар 4,
- (8) 1936 он.*1
- (9) 1935

- (1) *Mopassan. Ebügen.*
- (2) *Sin-e toli. дууар 2.*
- (3) 1935.
- (4) 1935

- (1) **Мопассан. Өвгөн.**
- (2) Шинэ толь. дугаар 2.
- (3) 1935.
- (4) 1935

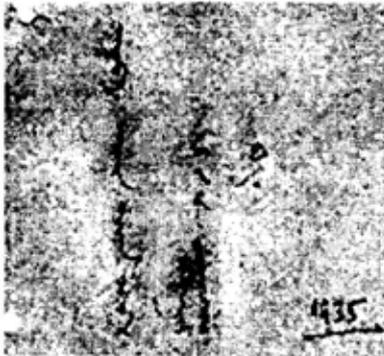
- (1) *Mopassan. Gar.*
- (2) *Sin-e toli. дууар 1. 1935 он*
- (3) 1935

- (1) **Мопассан. Гар.**
- (2) Шинэ толь. дугаар 7. 1935 он
- (3) 1935

- (1) А. Додэ.
- (2) Алтан тархитай^{*1} хүн

^{*1} Үүний түрүү "Алтан тархит хүн" гэсэн байсан. Багштан, энэ бүртгэлээ монгол худам үсэг, монгол кирилл үсгээр хосолж бичсэн.

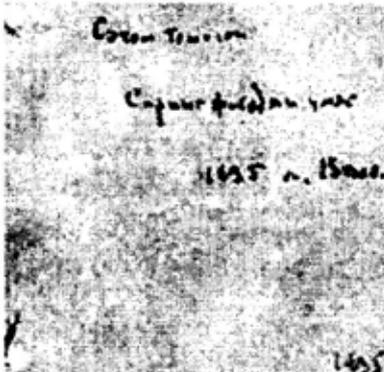

- (1) Altan tarqi-tai kümün.
- (2) Sin-e toli. duyar 2.
- (3) 1935 он.
- (4) 1935

- (1) Arab, Armen, Iran üliгер.
- (2) 1935 он. Ulayanbayatur.^{*1}
- (3) ... tal-a
- (4) 1935

- (1) Араб, Армян, Иран үлгэр
- (2) 1935 он. Улаанбаатар.^{*1}
- (3) ... тал^{*2}
- (4) 1935

^{*1} "Улсын хэвлэл" гэж бичээд дэрж, "Улаанбаатар" болгосон байна.
^{*2} талын дугаарыг тавиагүй байна.

- (1) Сэтгэн Томпсон
- (2) Спрингфильдын үнэг
- (3) 1935 он. ^{*1} 23 тал х. ^{*2}
- (4) 1935

^{*1} Багштан, энэ бүртгэлээ монгол худам үсэггүйгээр, зөвхөн монгол кирилл үсгээр, ногоон бэхээр бичсэн. Зарим зүйлд "Спрингфильдын үнэг" гэсэн буй.

^{*2} Талыг, сүүлд хөх бэхээр нөхөж бичсэн байна.

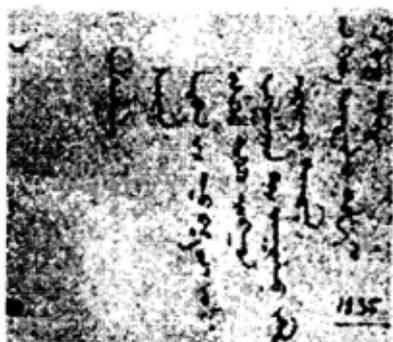

- (1) Максим Горький
- (1) Maqsim Gorqi.
- (2) Qan, qan köbegün qoyar.
- (3) Kuriyeleng-ün keblel. 1936
- (4) 22 tal-a
- (5) 1935

- (1) Максим Горький^{*1}
- (1) Максим Горький
- (2) Хан, хан хөвүүн хоёр.
- (3) Хүрээлэнгийн хэвлэл. 1936
- (4) 22 тал.
- (5) 1935^{*2}

^{*1} Багштан, энэ бүртгэлээ монгол худам үсэг, монгол кирилл үсгээр хосолж бичсэн.

^{*2} 1936 гэж байсныг хөх бэхээр сүүлд "1935" болгож зассан. Ер нь, эхлээд хуудасны дугаарыг цэгэлж орхиод дараа нь нөхөж бичсэн юм байна. Зарим газар онгорхой и орхисон нь хожим нөхөх учиртай байж.

*1 Зарим зүйлд "Сонгогчдод ухуулах захидлаас орчуулсан нь" гэсэн буй.

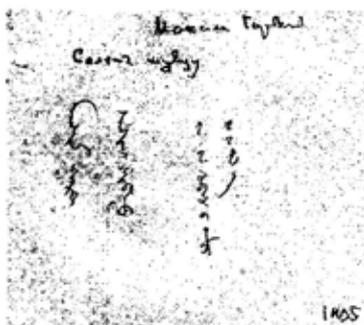
- (1) *Mültatuli*
- (2) Сайја.
- (3) *Medegsen-iyer dayu bay-a ügei ajam.*
- (4) *Gesigüü tegükü çibayança.*
- (5) *Songyuüçid-tur uqaγulqu jaqidal.*
- (6) *Siduryu toytayal*
- (7) *Kele biçig sayijirayulqu boduly-a-yin*
- (8) *8 duγar debter.*
- (9) 1935

- (1) *Мультатули.*
- (2) Сайз.
- (3) *Мэдсэнээр дуу багагүй ажам.*
- (4) *Гишүү түүх чавганц.*
- (5) *Сонгогчдод ухуулах захидал.*1*
- (6) *Шударга тогтоол*
- (7) *Хэл бичиг сайжруулах бодлогын*
- (8) *8 дугаар дэвтэр.*
- (9) 1935

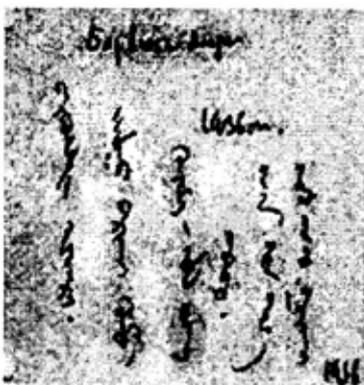
- (1) *Mingy-a nigen söni kemekü arab-un üliγer-eçe*
- (2) *orçiyuluγsan niγyü ügei kümün-ü yisün*
- (3) *bölüg üliγer.*
- (4) *Küriyeleng-ün dayun uqaγan-u tasuy-un*
- (5) *keblel.*
- (6) *69 тал хуудас*
- (7) 1935

- (1) *Мянга нэгэн шөнө хэмээх арабын үлгэрээс*
- (2) *орчуулсан нуруугүй хүний есөн*
- (3) *бөлөг үлгэр.*
- (4) *Хүрээлэнгийн дуун ухааны тасгийн*
- (5) *хэвлэл.*
- (6) *69 тал хуудас*
- (7) 1935

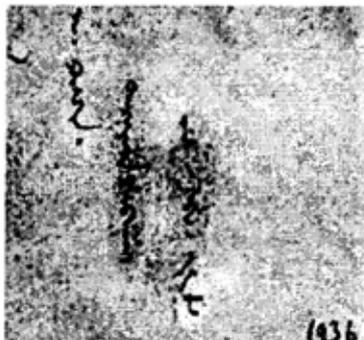
- (1) *Максим Горький*
- (2) *Салхич шувуу*
- (1) *Maqsim Gorqi*
- (2) *Salqiçi sibayu*
- (3) *Qan, qan köbegün-ü qamtu*
- (4) *22 tal-a.*
- (5) 1935

- (1) *Максим Горький*
- (2) *Салхич шувуу*
- (1) *Максим Горький*
- (2) *Салхич шувуу*
- (3) *Хан, хан хөвүүний хамт*
- (4) *22 тал.*
- (5) 1935

- (1) *Барбюсс Анри*
- (2) *1936 он.*
- (1) *Barbusse Hanri.*
- (2) *Jiluyü bariyçi kümün.*
- (3) *Küriyeleng-ün keblel tusqai*
- (4) *debter.*
- (5) *Qojim kedün uday-a*
- (6) *sedkül-üd-tür yarjuqui.*
- (7) 1936

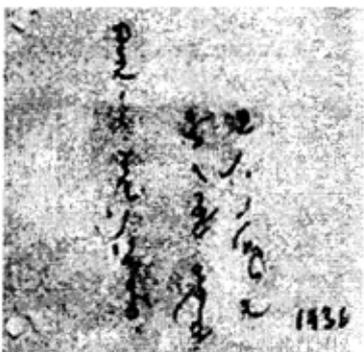
*1 Багштан өөрөө, *kitün* гэдэг үгийг "хүн", "хүмүүн" гэж шинэ үсгээр буулгасныг дагае. Жишээлбэл: "Алтан тархит хүн", "Жолоо баригч хүмүүн" гэжээ.

- (1) Барбюсс Анри.
- (2) 1936 он.
- (1) Барбюсс Анри.
- (2) Жолоо баригч хүмүүн.*
- (3) Хүрээлэнгийн хэвлэл Тусгай
- (4) дэвтэр.
- (5) Хожим хэдэн удаа
- (6) сэтгүүлүүдэд гаржухуй.
- (7) 1936

- (1) А. Püskin.
- (2) Тариачин абагай.
- (3) *Ulus-un keblel.*
- (4) 1936

- (1) А Лушкин.
- (2) Тариачин авхай
- (3) Улсын хэвлэл.
- (4) 1936

- (1) Пуужин-iyar saran-a nisümüi.*
- (2) *Ulus-un keblel. Ulayanbayatur.*
- (3) *tal-a.* 1936 он
- (4) 1936

- (1) Пуужингаар сарнаа нисмүй.
- (2) Улсын хэвлэл. Улаанбаатар.
- (3) *тал.* 1936 он
- (4) 1936

*1 Багштан энд зохиогчийн нэрийг тавьсангүй. Өөр нэг бүртгэлдээ "Перельман. Пуужингаар сарнаа нисмой" гэсэн буй.

- (1) *Nuyulayan-ača*
- (2) *emün-e*
- (3) *orčiγuluysan*
- (4) *bolai**1

- (1) Түргенев. Тенег.
- (2) *Sin-e toli, дууар 5-6*
- (3) 1936

- (1) Түргенев. Тэнэг.
- (2) *Шинэ толь. дугаар 5-6*
- (3) 1936 он
- (4) 1936

*1 Багштан энэ бүртгэлээ монгол худам үсэг, монгол кирилл үсгээр хосолж бичсэн. Баруун дээд талд "Нугалаанаас өмнө орчуулсан болай" гэж ногоон бэхээр үг бүрийг мөр болгон бичжээ.

... Үргэлжлэл буй